

Europski centar za praćenje
droga i ovisnosti o drogama

Europski standardi za kvalitetnu prevenciju zlouporabe droga: brzi vodič

Pripremili

Angelina Brotherhood i Harry R. Sumnall

Centar za javno zdravstvo, Liverpool John Moores University, UK

Srpanj 2013

Sadržaj

Predgovor Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama.....	3
Uvod	4
<i>O standardima kvalitete</i>	<i>4</i>
<i>Projektni ciklus - 3 razine</i>	<i>5</i>
Tablica 1: Faze projekta i komponente unutar Europskih standarda kvalitete prevencije ovisnosti o drogama.....	7
<i>Korištenje priručnika o standardima kvalitete</i>	<i>7</i>
Standardi i kontrolne liste	11
<i>Unakrsna razmatranja</i>	<i>11</i>
1. faza projekta: Procjena potreba	14
2. faza projekta: Procjena sredstava	17
3. faza projekta: Formulacija programa	19
4. faza projekta: Projektiranje intervencije.....	22
5. faza projekta: Upravljanje i mobilizacija sredstava	25
6. faza projekta: Provedba i praćenje	28
7. faza projekta: Konačne evaluacije	31
8. faza projekta: Širenje i unaprjeđenje	33
Samopreispitivanje: akcijski plan	35
Dodatna literatura	36

Predgovor Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama

Ovu verziju 'brzog vodiča' o europskim standardima kvalitete za prevenciju zlouporabe droga pripremili su Angelina Brotherhood i Harry R. Sumnall, a financirao ga je EMCDDA u sklopu svog projekta: "Priprema IPA korisnika za sudjelovanje u Europskom centru za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA)", projekt br 2011/280-057, financiran od strane Instrumenta Europske komisije za pretpristupnu pomoć (IPA). Temelji se na EMCDDA-ovom priručniku objavljenom 2011.

Cilj vodiča je pružanje praktičnih informacija o standardima kvalitete prevencije dostupnih izvan Europske unije, koji uključuju opis osam faza uključenih u ciklus prevencije ovisnosti, zajedno s listom za samopreispitivanje koja se može koristiti pri planiranju i provedbi preventivnih aktivnosti. Napisan je za praktičare i osobe koji rade u tom području.

Ovaj će proizvod biti dostupan online, u početku na engleskom jeziku, a zatim i na drugim jezicima, s razvojem projekata tehničke suradnje EMCDDA-a.

Željeli bismo iskoristiti ovu priliku i zahvaliti se Angelini Brotherhood i Harryju R. Sumnallu na njihovom doprinos ovoj publikaciji.

Uvod

O standardima kvalitete

Europski standardi kvalitete prevencije ovisnosti o drogama, objavljeni kao Priručnik br. 7 od strane Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) ⁽¹⁾, predstavljaju prvi europski okvir za provođenje visoko kvalitetne prevencije ovisnosti o drogama. Standardi naglašavaju sljedeće aspekte kvalitete u preventivnom radu:

- relevantnost aktivnosti za ciljane populacije i (među)vladine politike
- pridržavanje prihvaćenih etičkih načela
- integraciju i promicanje baze znanstvenih dokaza, kao i
- unutarnju koherentnost, izvedivost i održivost projekta.

Standardi sadržani u priručniku razvijani su tijekom dvogodišnjeg projekta, sufinanciranog od strane Europske unije u okviru Programa Zajedničke akcije na području javnog zdravstva (2003-08) (br. projekta 2007304). Projekt je provodilo Partnerstvo za standarde prevencije, multidisciplinarne i multi-sektorske suradnja sedam europskih organizacija, na čelu s Centrom za javno zdravstvo Liverpoolskog sveučilišta John Moores, UK ⁽²⁾. EMCDDA je podržao Partnerstvo tijekom razvojnog procesa, te je također financirao objavljivanje priručnika, kao i izradu ovog brzog vodiča.

Na početku projekta, smjernice o tome kako planirati i osigurati učinkovitu prevenciju ovisnosti o drogama bile su dostupne samo u nekim zemljama članicama Europske unije (EU). Dostupne smjernice razlikovale su se u pogledu kvalitete, sadržaja i primjenjivosti. Također, nedostajao je zajednički europski okvir za kvalitetu prevencije ovisnosti o drogama. Dakle, kvaliteta usluga prevencije ovisnosti često se oslanjala na diskreciju pojedinih pružatelja usluga i lokalnih vlasti. Stoga je cilj projekta bio poboljšanje europske politike prevencije ovisnosti i prakse razvijanjem zajedničkih referentnih okvira preventivnih aktivnosti.

U svrhu razvijanja standarda razvrstavani su i pregledani dostupni europski i međunarodni priručnici za prevenciju ovisnosti o drogama. U ovoj fazi napravljena je razlika između priručnika s naglaskom na sadržaj intervencija ("što") i priručnika s naglaskom na formalni aspekt preventivnog rada ("kako"). Partnerstvo se odlučilo usredotočiti na smjernice o tome "kako" provesti prevenciju ⁽³⁾. Za izradu prvog nacrt, devetnaest skupina standarda kvalitete, koji odgovaraju posebnim odabranim kriterijima, sintetizirano je kroz kvalitativne analize sadržaja. U sljedećoj fazi, relevantnost, korisnost i isplativost ovih okvirnih standarda analizirano je online anketama i fokusnim grupama u šest zemalja Europske unije. Više od 400 delegata iz različitih profesionalnih skupina dalo je povratnu informaciju o sadržaju okvirnih standarda i istaknulo zapreke za njihovu provedbu. Na temelju tih konzultacija, Partnerstvo je revidiralo i finaliziralo standarde i napravilo listu za samo-preispitivanje koji su predstavljeni u ovom brzom vodiču. Daljnje informacije o razvoju standarda mogu se naći u EMCDDA priručniku.

Nakon završetka projekta, Europski standardi kvalitete prevencije ovisnosti o drogama prilagođeni su kako bi se mogli koristiti i u istraživanju o razvoju EU okvira za minimalne standarde kvalitete i mjerila za smanjenje potražnje droga (EQUUS) ⁽⁴⁾.

Dostupnost dogovorenog okvira, koji je prilagodljiv lokalnim okolnostima, trebao bi dati poticaj državama članicama Europske Unije i drugim zemljama za razvoj standarda kvalitete tamo gdje isti

⁽¹⁾ Brotherhood, A., Sumnall H., R. i Partnerstvo za standarde prevencije (2011), *Europski standardi prevencije droga: priručnik za stručnjake u prevenciji*; EMCDDA Priručnici Br 7, Luxembourg. Ured za izdavaštvo Europske unije

⁽²⁾ Partnerske organizacije bile su: ASL di Milano (Italija), Consejería de Sanidad–Servicio Gallego de Salud (Xunta de Galicia) (CS–SERGAS) (Španjolska), Azienda Sanitaria Locale n. 2 –Savonese (ASL2) (Italija), Institut za socijalnu politiku i rad – Nacionalni institut za prevenciju droga (SZMI-NDI) (Mađarska), Nacionalna agencija za suzbijanje droga (NAA) (Rumunjska), i Nacionalni ured za prevenciju droga (NBDP) (Poljska). Imena pojedinačnih suradnika molimo potražiti u priručniku.

⁽³⁾ Standarde usredotočene na "što činiti" u prevenciji izdao je Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC), vidi *Međunarodne standarde prevencije uporabe droga* na <http://www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html>

⁽⁴⁾ Projekt EQUUS vodio je Istraživački institut za javno zdravstvo i ovisnosti na Sveučilištu u Zürichu, a suosnivač je bila Europska unija. Detaljnije informacije mogu se pronaći na <http://www.isgf.ch/index.php?id=59&uid=41>

nisu ranije postojali (ili za pregled i ažuriranje postojećih standarda kvalitete), te za usvajanje ovih standarda kvalitete za vlastitu uporabu. Usvajanje standarda će poboljšati prevenciju ovisnosti o drogama u praksi, učinkovitost i djelotvornost provedbe, te smanjiti vjerojatnost provedbe intervencija bez učinka ili s jatrogenim (tj. negativnim) posljedicama. Dakle, standardi će pomoći stručnjacima u razvijanju prevencije i promicanju najbolje prakse te će im omogućiti prezentiranje uspjeha u postizanju specifičnih ciljeva propisanih u lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim strategijama o drogama i politikama borbe protiv zlouporabe droga.

Priručnik koji sadrži sve standarde dostupan je besplatno od strane EMCDDA na stranici: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Projektni ciklus - 3 razine

Slika1: Projektni ciklus prevencije ovisnosti o drogama

U projektnom ciklusu, standardi su organizirani kronološkim redoslijedom. Preispitivanjem postojećih standarda i konzultacijama sa stručnjacima za prevenciju zlouporabe droga, utvrđeno je da projektni ciklus predstavlja najbolje sredstvo strukturiranja standarda.

Projektni ciklus sadrži osam faza: procjenu potreba, procjenu sredstava; formulaciju programa; projektiranje intervencije, upravljanje i korištenje sredstava, provedbu i praćenje; konačnu evaluaciju, te širenje i poboljšanje. Osim toga, unakrsna razmatranja u središte projektnog ciklusa ističu aspekte relevantne za svaku fazu projekta, i to: održivost i financiranje, komunikaciju i sudjelovanje dionika; razvoj osoblja i etičku prevenciju ovisnosti (vidi sliku 1).

Ciklus predstavlja predložak kojeg profesionalci mogu usvojiti pri planiranju i provedbi preventivnih aktivnosti. Međutim, to je i pojednostavljeni model rada u području prevencije ovisnosti o drogama kojeg bi profesionalci trebali pažljivo prilagoditi pojedinačnim okolnostima svojeg rada. Na primjer, ako je djelatnost već u fazi provedbe, tada će kasnije faze projekta biti relevantnije od početnih faza projekta pri planiranju programa.

Svaka faza projekta podijeljena je u nekoliko komponenata koje opisuju akcije koje je potrebno poduzeti. Ukupno, u svim fazama projekta sadržana je 31 komponenta te četiri komponente u okviru multidisciplinarnih razmatranja (vidi tablicu 1). U priručniku, svaka komponenta sadrži uvodni tekst u kojem je prikazan razlog zbog kojeg je navedena komponenta uključena u standarde, kao i koja je razmatranja potrebno uzeti u obzir tijekom njene provedbe. Redoslijed komponenti ne predstavlja nužno kronološki redoslijed.

Atributi predstavljaju treću razinu unutar standarda i detaljnije definiraju svaku njegovu komponentu. Na ovoj razini, osnovni i stručni standardi se razlikuju zbog različitosti u preventivnom radu i različitih kapaciteta organizacija. U ovom dokumentu sažeti su samo osnovni standardi, no svi se standardi mogu naći u cjelovitom priručniku.

Tablica 1: Faze projekta i komponente unutar Europskih standarda kvalitete prevencije ovisnosti o drogama

Unakrsna razmatranja
A: Održivost i financiranje
B: Komunikacija i uključenost dionika
C: Osposobljavanje osoblja
D: Etička prevencija ovisnosti o drogama
1. Procjena potreba
1.1 Poznavanje zakona vezanih uz zlouporabu droga i zakonodavstvo
1.2 Procjena zlouporabe droga i potreba zajednice
1.3 Opis potreba - opravdavanje intervencije
1.4 Razumijevanje ciljane populacije
2. Procjena sredstava
2.1 Procjena ciljane populacije i sredstava zajednice
2.2 Procjena unutarnjih kapaciteta
3. Formulacija programa
3.1 Definiranje ciljane populacije
3.2 Korištenje teorijskog modela
3.3 Definiranje ciljeva, namjena i svrhe
3.4 Definiranje okoline
3.5 Upućivanje na dokaze o učinkovitosti
3.6 Određivanje vremenskog okvira
4. Dizajn intervencije
4.1 Planiranje kvalitete i učinkovitosti
4.2 U slučaju odabira postojeće intervencije
4.3 Prilagodba intervencije ciljanoj populaciji
4.4 Planiranje konačne evaluacije
5. Upravljanje i mobilizacija sredstava
5.1 Planiranje programa- ilustracija plana projekta
5.2 Planiranje financijskih potreba
5.3 Sastavljanje tima
5.4 Novačenje i zadržavanje sudionika
5.5 Priprema materijala programa
5.6 Opis programa
6. Provedba i promatranje
6.1 U slučaju provedbe pilot intervencije
6.2 Provedba intervencije
6.3 Praćenje implementacije
6.4 Prilagodba provedbe
7. Konačne evaluacije
7.1 U slučaju provedbe evaluacije ishoda
7.2 U slučaju provedbe evaluacije postupka
8. Širenje i unapređenje
8.1 Određivanje da li je program održiv
8.2 Širenje informacija o programu
8.3 Izrada završnog izvješće

Korištenje priručnika o standardima kvalitete

Ovaj brzi vodič predstavlja sažetak priručnika o standardima kvalitete koji je dostupan putem web stranice navedene u okviru na 5. stranici. U priručniku, standardi kvalitete su prikazani kao referentne točke koje pomažu profesionalcima u području prevencije pri procjeni da li određena aktivnost, usluga, pružatelj usluge itd. udovoljava razini kvalitete. Priručnik sa standardima potiče praktičare i druge stručnjake koji rade u području prevencije na razmišljanje o tome kako postojeće aktivnosti dovesti u vezu sa standardima te kako se one mogu poboljšati korištenjem standarda u svrhu dobivanja (još) boljih i održivijih rezultata.

Priručnik pruža detaljne upute o tome na koji način koristiti standarde. Ukratko, najveću korist od priručnika sa standardima imat će stručnjaci ukoliko ga budu koristiti:

- za informiranje, edukaciju i usmjeravanje (npr. sveučilišni programi, nadzor)
- za samo-preispitivanje i raspravu u grupama (npr. oni koji su u (direktnom) kontaktu s ciljanom populacijom, menadžeri i regionalni timovi za planiranje)
- kao podsjetnik prilikom razvoja usluga ili evaluacije (npr. kreatori programa, ocjenjivači)
- za razvoj ili ažuriranje kriterija kvalitete (npr. političari, financijeri)
- za ocjenu rezultata rada (npr. za utvrđivanje potreba profesionalnog razvoja).

Standardi su namijenjeni širokom rasponu aktivnosti prevencije ovisnosti o drogama (npr. obrazovanju o drogama, strukturiranim programima, terenskom radu, kratkim intervencijama), u različitim okruženjima (npr. školi, zajednici, obitelji, rekreacijskoj okruženju, kaznenom pravu) i ciljanim populacijama (npr. mladim ljudima, obitelji, etničkim skupinama). Aktivnosti na koje se odnose ovi standardi mogu se odnositi na legalne stvari, kao što su alkohol ili duhan, i / ili ilegalne stvari.

Pri prepoznavanju raznolikosti unutar preventivnog djelovanja, cjeloviti standardi nude dvije različite razine: 'osnovnu' i 'stručnu'. Osnovni standardi trebali bi biti primjenjivi na sve vrste prevencije ovisnosti o drogama, bez obzira na specifične okolnosti. Stručni standardi predstavljaju višu razinu kvalitete, međutim, ne moraju uvijek biti primjenjivi i njihovi korisnici će morati utvrditi da li su oni relevantni, korisni i izvedivi s obzirom na određene preventivne aktivnosti. Radi jednostavnosti, ovaj brzi vodič odnosi se samo na osnovne standarde.

Iako se standardi fokusiraju na intervencije, oni također mogu pomoći stručnjacima da uvide u kojoj mjeri ljudi, organizacije, politike i (državne) strategije mogu pridonijeti prevenciji ovisnosti o drogama. Drugim riječima, neki standardi mogu se postići samo ukoliko se uzmu u obzir i poboljšaju praktični i strateški kontekst unutar kojeg su intervencije ugrađene. Primjerice, prioriteti i strategije koje postavljaju vlada i financijska tijela trebaju promicati dobre prakse u području prevencije.

Savjetovanja koja su obavljena tijekom razvijanja standarda ukazuju na činjenicu kako je priručnik manje prikladan za određene svrhe. Primjerice, korištenje standarda kvalitete ne može zamijeniti evaluacije procesa i ishoda. Iako standardi mogu pomoći u postizanju boljih rezultata evaluacije, evaluacija je i dalje potrebna za dobivanje uvida u činjenice da li i na koji način intervencije funkcioniraju. Kao što je prikazano u priručniku, standardi su također manje prikladni za prethodno samo-vrednovanje, strukturirano osposobljavanje, vanjsku akreditaciju ili financijske odluke. Međutim, prateći projekt pod nazivom 'Poticanje izvrsnosti u prevenciji ovisnosti o drogama u EU - 2. faza Europskog projekta standarda kvalitete prevencije ovisnosti o drogama', koji se provodi od travnja 2013. do ožujka 2015., dat će uvid u načine na koje se standardi mogu prilagoditi pojedinačnim namjenama. Također će istražiti načine na koje standardi mogu poboljšati preventivne aktivnosti u 'stvarnom svijetu' te kako se može formalno potvrditi postizanje standarda. U sklopu ovog pratećeg projekta, na web stranici www.emcdda.europa.eu/keywords/edpgs biti će objavljeni primjeri kako se standardi koriste u Europi i svijetu, kao i alati za potporu provedbe standarda.

Upotreba brzog vodiča

Brzi vodič je namijenjen:

- stručnjacima koji još nisu upoznati s pojmom standarda kvalitete u prevenciji i koji žele saznati više o ovoj temi
- profesionalcima koji trebaju više informacija o standardima kako bi se odlučiti mogu li ovaj priručnik koristiti u svom radu
- profesionalci koji žele poduzeti prvi korak u provođenju samo-promišljanja pomoću standarda.

Također, ovaj će dokument biti osobito koristan stručnim skupinama, kreatorima politike, povjerenicima na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te menadžerima.

Iako je priručnik već preveden na nekoliko jezika (vidi EMCDDA web stranicu za detalje), cilj ovog dokumenta je također olakšati uvođenje ovih standarda u zemlje u kojima kompletan prijevod priručnika još nije dostupan.

Ovaj dokument ne zamjenjuje postojeći priručnik. Umjesto toga, brzi vodič sažima sadržaj priručnika i potiče profesionalce da počnu koristiti standarde za samo-promišljanje. Postoji nekoliko važnih razlika između priručnika i ovog brzog vodiča. Ono što je najvažnije, priručnik navodi sve standarde, razlikujući osnovnu i stručnu razinu standarda, dok brzi vodič pruža samo sažetak osnovnih standarda. Osim toga, priručnik sadrži detaljan uvod, dodatne informacije o tome kako koristiti standarde, sveobuhvatan pojmovnik, kao i popis izvornih dokumenata na kojima se standardi temelje. Ova je informacija potrebna za dobro razumijevanje sadržaja i značenja standarda.

Gdje je to moguće, korisnici brzog vodiča trebali bi imati uvid u cijeli priručnik kako bi bolje mogli razumjeti standarde. Dodatni materijali su također dostupni elektroničkim putem na web stranici EMCDDA i na web stranici projekta (pogledaj link-ove u okviru na stranici 5).

Zbog ograničene količine podataka navedene u ovom dokumentu i usredotočenosti na opće informacije i početno samo-preispitivanje, brzi vodič je manje pogodan za druge namjene (npr. razvoj kriterija kvalitete). Stručnjaci zainteresirani za korištenje standarda u druge svrhe trebali bi pogledati kompletnu verziju priručnika.

U nastavku vodiča ukratko su predstavljene sve faze projekta i komponente standarda, uz obrazloženje zbog čega su važne i korisne stručnjacima za prevenciju i ciljanim populacijama. Osnovni standardi sažeti su u obliku kontrolne liste za samo-preispitivanje, koja korisnicima također pruža namjenski prostor za promišljanje o svom radu u odnosu na svaku komponentu. Tablice na kontrolnoj listi sastoje se od pet stupaca: sažetka osnovnih standarda; stupce za utvrđivanje mjere u kojoj su standardi trenutno ostvareni, stupac 'nije primjenjivo', prostor za bilježenje trenutnog stanja i prostor za bilježenje potrebnih daljnjih aktivnosti. Na kraju brzog vodiča, stranica sažetka potiče čitatelje da zabilježe glavna saznanja i akcije koje mogu nastati kao rezultat popunjavanja kontrolne liste.

Tablica "Kako popuniti Kontrolne liste" prikazuje dijelove listi i upute kako ih ispuniti.

Svrha kontrolne liste je olakšati provjeru početne samo-refleksije, tj. utvrditi vlastito stajalište u odnosu na standarde i područja za poboljšanje. Ova vježba ovisit će o konkretnim okolnostima programa ili organizacije ("Što ja/mi želim(o) postići?") i o onome što je realno izvedivo ('Što mogu /možemo zapravo postići?'). Neki od standarda u priručniku sadrže primjere načina na koje se uspjeh može dokazati u praksi; što može pomoći stručnjacima u procjenama jesu li standardi ispunjeni. Follow-up projekt koji se provodi od travnja 2013. do ožujka 2015. također će pružiti konkretne pokazatelje koji dokazuju udovoljavanje standardima. Dokazi mogu uključivati pisani dokaz, primjerice plan projekta ili opis organizacije (npr. o tvrtki/web stranici usluge), posredna promatranja radnih postupaka ili provedbe programa, razgovore s osobljem, sudionicima i / ili drugim dionicima. Međutim, kontrolne liste ne zahtijevaju od korisnika ovog dokumenta formalno dokazivanje o postignutim standardima. Stručnjaci zainteresirani za obavljanje prethodnog samo-ocjenjivanja pomoću standarda imati će koristi od alata koji se razvijaju u sklopu follow-up projekta (www.emcdda.europa.eu/keywords/edpqs).

Kako popuniti kontrolne liste

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Potpuno ispunjeno	Nije primjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
Ovo poglavlje sadrži naslove komponenata i sažetak osnovnih standarda sadržanih u svakoj od komponenata. Uzimajući u obzir svaku komponentu, korisnici bi trebali konzultirati kompletnu verziju standarda kako bi detaljno saznali sve o osnovnim i stručnim standardima. Navedeno će pomoći u razmišljanju i određivanju svog stava.	Ovaj dio liste omogućuje korisnicima ocjenu svog rada (npr. stručnog usavršavanja, aktivnosti, organizacije, strategije, itd.) u odnosu na standarde, označavanjem kategorije "Neispunjeno",' Djelomično ispunjeno ', ili' Potpuno ispunjeno". Pozicioniranje na ovoj skali pomoći će stručnjacima pri identifikaciji područja za poboljšanje i pri praćenju napretka tijekom vremena. Općenito govoreći, kategorija "Neispunjeno 'bi trebala biti izabrana kada nije zadovoljen nijedan ili rijetko koji standard, kategorija" Djelomično ispunjeno' ako je zadovoljena većina ili svi osnovni standardi, a kategorija 'Potpuno ispunjeno" trebala bi biti označena kada su zadovoljeni svi osnovni i svi ili većina stručnih standarda, što će također ovisiti o konkretnim okolnostima programa ili organizacije.	Opcija 'Nije primjenjivo' se označava samo po potrebi, nakon temeljitog razmatranja relevantnosti standarda. Korisnici ne bi smjeli shvatiti ovu opciju olako, uzimajući u obzir da standard možda i je na snazi, ali trenutno nije izvediv. Pri odabiru opcije 'Nije primjenjivo', trebalo bi pridodati kratak komentar u stupcu 'Bilješke o trenutnom položaju", pojašnjavajući zašto se komponenta (trenutno) ne smatra primjenjivom.	Ovaj stupac omogućuje korisnicima da komentiraju svoje rangiranje što omogućuje opis ranije postignutih standarda i pruža dokaze o trenutnom rangiranju (pozivajući se na materijalne dokaze gdje je to moguće). Ovo je prilika da se jasno prikaže dobar posao koje je već napravljen. Korisnici bi također trebali koristiti ovaj prostor kako bi istaknuli slabosti i područja za poboljšanja (npr. koji standardi još nisu ispunjeni i zašto).	U ovom stupcu trebale bi se navesti akcije i promjene potrebne za poboljšanje trenutnih nastojanja. Navedeno može uključivati, primjerice, potrebu za pregledom projektnog plana ili potrebe za dodatnom obukom osoblja. Akcije i promjene trebaju biti realne kako bi bile praktično primjenjive: 'Koje akcije i promjene mogu / možemo poduzeti sada (ili u doglednoj budućnosti) za poboljšanje mojih / naših napora u polju prevencije ovisnosti o drogama?'. Međutim, također je važno imati na umu i dugoročne mjere i ciljeve koji se mogu rješavati kasnije (npr. u sljedećem pregledu). Kako bi mjere bile preciznije, korisno je razmisliti i zapisati: <i>kada</i> će se te promjene dogoditi, <i>tko</i> će sve biti uključen i koja će sredstva biti potrebna.		

Pogledajte kompletan popis osnovnih i stručnih standarda u EMCDDA priručniku prilikom provedbe samo-preispitivanja, vidi: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Standardi i kontrolne liste

Unakrsna razmatranja

Mnogo je tema koje se ponavljaju, a ne tiču se samo jedne faze projekta, već cijelog projektnog ciklusa. Za potrebe ovih standarda, četiri teme su smještene u centar projektnog ciklusa budući da se razmatraju u svakoj fazi projekta.

A: Održivost i financiranje

Program je potrebno promatrati kao dio šireg okvira aktivnosti za prevenciju ovisnosti o drogama. Trebala bi se osigurati što veća dugoročna održivost preventivnog rada. U idealnom slučaju, programi se mogu nastaviti nakon njihove početne provedbe i / ili nakon prestanka vanjskog financiranja. Međutim, održivost ne ovisi samo o nastavku dostupnosti financiranja, već i o dugotrajnoj predanosti osoblja i drugih relevantnih dionika u organizaciji i / ili na području prevencije ovisnosti o drogama. Standardi u ovoj komponenti ocrtavaju kako se održivost može osigurati pomoću 'sidrenja' programa unutar postojećih sustava te razvojem strategija kojima se mogu osigurati potrebna sredstva, osobito financiranje.

B: Komunikacija i sudjelovanje dionika

Dionici su pojedinci, skupine i organizacije koje su pokazale interes za aktivnosti i rezultate programa, i / ili koji su izravno ili neizravno pod utjecajem programa, kao što su ciljane populacije, zajednice, financijeri i ostale organizacije koje djeluju na području prevencije ovisnosti o drogama. Relevantne dionike bi po potrebi trebalo kontaktirati i uključiti u program. Uvjet za sudjelovanje u programu predstavlja potpora i suradnja ciljane populacije. Ostali oblici uključivanja dionika mogu obuhvaćati uspostavljanje veza s 'vođama' zajednica ili uključivati lokalne medije koji su naknadno podržali program i povećali njegovu vidljivost. Uključivanje drugih organizacija koje rade na istom području je korisno radi koordinacije snaga, dijeljenja naučenih lekcija i uspostave zajedničkog planiranja i financiranja. Komunikacijska strategija omogućava razmjenu između različitih skupina uključenih u program.

C: Obuka osoblja

Ova komponenta sastoji se od tri stupa: obuke osoblja; daljnjeg razvoja te stručne i emocionalne potpore. Kako bi se osigurao visoki standard provedbe programa, zaposlenici bi trebali biti osposobljeni. Stoga je, prije provedbe, potrebno procijeniti potrebe osposobljavanja osoblja. Iako stručne kompetencije kao takve nisu fokus standarda, standardi mogu olakšati razvoj planova obuke navođenjem vrsta profesionalnih kompetencija koje osoblje treba imati ⁽⁵⁾. Kontinuirana obuka osoblja predstavlja sredstvo za nagrađivanje i zadržavanje djelatnika te osigurava razinu znanja i vještina sukladnu trendovima. Tijekom provedbe programa, važno je članovima osoblja dati priliku da razmisle o svom radu i poboljšaju svoj rad.

D: Etička prevencija ovisnosti o drogama

Iako aktivnosti prevencije ovisnosti o drogama ne zahtijevaju fizičku ili kliničku intervenciju, one predstavljaju oblik intervencije u ljudske živote. Štoviše, prevencija je obično usmjerena na mlade ljude, a u slučaju selektivne prevencije, ti mladi ljudi mogu biti među najranjivijima u društvu. Stručnjaci ne bi trebali pretpostavljati da su aktivnosti prevencije ovisnosti o drogama po definiciji etičke i korisne za sudionike. Standardi predstavljaju nacrt načela etičke prevencije ovisnosti o drogama koje su usredotočene na: 'zakonito ponašanje pružatelja usluga, poštovanje prava sudionika i autonomiju, stvarnu korist za sudionike, izbjegavanje štete za sudionike; pružanje istinitih podataka, dobivanje suglasnosti; dobrovoljno sudjelovanje, osiguranje povjerljivosti; prilagođavanje intervencija potrebama sudionika; uključivanje sudionika kao partnera, te zdravlje i sigurnost. Iako nije uvijek moguće pridržavati se svih načela etičke prevencije ovisnosti o drogama, etički pristup mora biti jasno vidljiv u svakoj fazi projekta. Prema tome, kako bi zaštitili prava sudionika razvijeni su protokoli, čime su potencijalni rizici procijenjeni i ublaženi.

⁽⁵⁾Za primjer izvora posvećenog ovoj temi vidi "Kompetencije za radna tijela za zlouporabu droga Kanade" koje je razvio Kanadski centar za zlouporabu droga (CCSA). Dostupno na: www.ccsa.ca/eng/priorities/workforce/competencies/

Unakrsna razmatranja

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
A: Održivost i financiranje: Program promiče dugoročni pogled na prevenciju ovisnosti o drogama. Program je dosljedan u svojoj logici i praktičnom pristupu. Program nalazi financijska sredstva iz različitih izvora.	☐	☐	☐	☐		
B: Komunikacija i sudjelovanje dionika: Razmatra se višeuslužna priroda prevencije ovisnosti o drogama. Svi relevantni dionici u programu (npr. ciljane populacija, druge agencije) se identificiraju i, po potrebi, uključuju u uspješnu provedbu programa. Organizacija surađuje s drugim agencijama i institucijama.	☐	☐	☐	☐		

Unakrsna razmatranja (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno Djelomično ispunjeno Ispunjeno Neprimjenjivo		Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
C: Obuka osoblja: Prije provedbe potrebno je osigurati da djelatnici imaju kompetencije koje su potrebne za uspješnu provedbu programa. Ako je potrebno, pruža se visoko kvalitetna obuka koja se temelji na analizi potreba obuke. Tijekom provedbe, članovi osoblja se na odgovarajući način podržavaju u svom radu.	☐ ☐ ☐ ☐			
D: Etička prevencija ovisnosti o drogama: Definira se etički kodeks. Prava sudionika su zaštićena. Program ima jasne prednosti za sudionike i neće im uzrokovati nikakvu štetu. Podacima sudionika postupa se povjerljivo. Fizička sigurnost sudionika i članova osoblja je zaštićena.	☐ ☐ ☐ ☐			

1. faza projekta: Procjena potreba

Prije detaljnog planiranja intervencije, potrebno je istražiti prirodu i opseg potreba vezanih uz droge, kao i moguće uzroke i čimbenike koje doprinose navedenim potrebama. Na taj se način osigurava neophodnost intervencije, kao i usklađenost s potrebama i ciljanom populacijom. Razlikujemo četiri vrste potreba: potrebe politike; (općenite) potrebe zajednice, potrebe definirane nedostacima u pružanju usluga prevencije i (specifične) potrebe ciljane populacije.

1.1 Poznavanje zakona vezanih uz zloupotrebu droga i zakonodavstvo: Sve aktivnosti prevencije ovisnosti o drogama trebaju biti u skladu sa zakonima vezanima uz zloupotrebu droga i zakonodavstvo. Projektni tim mora biti svjestan politika vezanih uz borbu protiv ovisnosti te raditi u skladu sa zakonodavstvom na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i / ili međunarodnoj razini. Ukoliko se programi odnose na potrebe koje nisu trenutni prioriteti, i dalje trebaju podržavati širi plan prevencije ovisnosti o drogama definiran nacionalnim ili međunarodnim strategijama. Nadalje, potrebno je uzeti u obzir i ostale smjernice, kao što su primjerice obvezujući standardi.

1.2 Procjena zlouporabe droga i društvene potrebe: Druga komponenta u ovoj fazi projekta specificira zahtjev za procjenu situacije vezano uz droge u općoj populaciji ili određenim sub-populacijama. Pri planiranju preventivnog rada nije se dovoljno osloniti na pretpostavke ili ideologije. Umjesto toga, programi prevencije ovisnosti o drogama moraju biti potkrijepljeni empirijskim procjenama ljudskih potreba. Procjena može koristiti kvantitativne i / ili kvalitativne metode i trebala bi koristiti postojeće (epidemiološke) podatke, ukoliko su dostupni relevantni podaci visoke kvalitete (npr. iz nacionalnih kontaktnih točaka za droge). Ostala bitna pitanja, kao što su lišenje prava i nejednakost, također treba procijeniti kako bi se odredio odnos između zlouporabe droga i drugih potreba. Pojedina procjena potreba može dati podatke o nekoliko različitih aktivnosti kroz određeno razdoblje, no istovremeno je važno osigurati i najnovije podatke. Regionalni koordinacijski timovi predstavljaju važnu ulogu u postizanju tih standarda.

1.3 Opis potrebe – opravdavanje intervencije: Rezultati dobiveni procjenom potreba zajednice dokumentirani su i dovedeni u kontekst kako bi se opravdala potreba za intervencijom. Kako bi se osigurala relevantnost programa, prilikom opravdanja intervencije potrebno je uzeti u obzir stavove zajednice. Fokusiranje na 'potrebe', a ne 'probleme' može pomoći pri izbjegavanju stigmatizacije pri uključenju dionika. Postojeći programi prevencije ovisnosti o drogama također se trenutno analiziraju kako bi se program pokušao uskladiti s trenutnom strukturom pružanja usluga.

1.4 Razumijevanje ciljane populacije: Procjena potreba dodatno se nastavlja prikupljanjem detaljnih podataka o potencijalnoj ciljanoj populaciji, kao što su informacije o rizičnim i zaštitnim čimbenicima, o kulturi ciljane populacije i svakodnevnom životu. Dobro razumijevanje ciljane populacije i njegove stvarnosti predstavlja preduvjet za učinkovitu, ekonomičnu i etičnu prevenciju droga. Nadalje, zajedno s neposrednom, krajnjom ciljanom populacijom (npr. mladi ljudi u riziku za zloupotrebu droga) preventivne intervencije, potrebno je uzeti u obzir i posrednu ciljanu populaciju koja sama po sebi nije u opasnosti od droga (npr. roditelji, nastavnici).

Ova se faza može provoditi istovremeno ili nakon procjene sredstava.

1. Procjena potreba

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
1.1 Poznavanje zakona vezanih uz droge i zakonodavstvo: Poznavanje zakona vezanih uz droge i zakonodavstvo dovoljni su za provedbu programa. Program podržava ciljeve lokalnih, regionalnih, nacionalnih i / ili međunarodnih prioriteta, strategija i politika.	☐	☐	☐	☐		
1.2 Procjena zlouporabe droga i društvene potrebe: Procjenjuju se potrebe zajednice (ili okruženja u kojem će se program provoditi). Prikupljaju se detaljne i raznolike informacije o zlouporabi droga. Istraživanje koristi postojeće epidemiološke spoznaje, a pridržava se načela etičkog istraživanja.	☐	☐	☐	☐		

Pogledajte kompletan popis osnovnih i stručnih standarda u EMCDDA priručniku prilikom provedbe samo-preispitivanja, vidi: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

1. Procjena potreba (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
1.3 Opis potrebe - opravdavanje intervencije: Opravdava se potreba za intervencijom. Glavne potrebe opisane su na temelju procjene potreba uz naznaku potencijalnog budućeg ishoda ukoliko se intervencija na provede. Identificirani su propusti u trenutnom pružanju usluga.	☐	☐	☐	☐		
1.4 Razumijevanje ciljane populacije: Potencijalna ciljana populacija izabrana je u skladu s procjenama potreba. Procjena potreba uzima u obzir kulturu ciljane populacije i njene izgleda za uporabu droga.	☐	☐	☐	☐		

Pogledajte kompletan popis osnovnih i stručnih standarda u EMCDDA priručniku prilikom provedbe samo-preispitivanja, vidi: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

2. faza projekta: Procjena sredstava

Program se ne definira samo prema potrebama ciljane populacije, nego i prema raspoloživim sredstvima. Dok procjena potreba (vidi 1: Procjena potreba) pokazuje koji je cilj programa koji je potrebno postići, procjena sredstava pruža važne informacije o tome da li se i kako ti ciljevi mogu postići. Dakle, kako bi se dobio realni uvid u željenu vrstu i mogući opseg programa, potrebno je procijeniti sredstva.

2.1 Procjena ciljane populacije i sredstava zajednice: Programi za prevenciju zlouporabe droga mogu biti uspješni samo ako su ciljana populacija, zajednica i drugi relevantni dionici 'spremni' za uključivanje, tj. sposobni i voljni sudjelovati ili podržati provedbu. Nadalje, dionici često posjeduju sredstva koja se mogu koristiti kao dio programa (npr. mreže, vještine). Standardi u ovoj komponenti opisuju zahtjeve potrebne za procjenu i razmatranje potencijalnih izvora protivljenja i podrške programu, kao i raspoloživa sredstva relevantnih dionika.

2.2 Procjena unutarnjih kapaciteta: Analiza internih sredstava i kapaciteta je važna, budući da će program biti moguć samo ako je u skladu s raspoloživim osobljem, financijskim i drugim sredstvima. Ovaj korak se provodi prije kreiranja programa kako bi se postiglo razumijevanje o tome koje su vrste programa izvedive. Budući da je svrha vrednovanja informiranje o planiranju programa, ono ne mora predstavljati 'formalnu' procjenu koju će provesti vanjska organizacija, već se može sastojati od neformalnog razgovora između zaposlenika, a s ciljem identificiranja sredstava, odnosno organizacijskih prednosti i slabosti.

Ova faza može se provoditi istovremeno s procjenom potreba, ili na početku projekta prije procjene potreba.

2 . Procjena sredstava

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
2.1 Procjena ciljane populacije i sredstava zajednice: Razmatraju se izvori protivljenja i podrške programu, kao i načini povećanja razine potpore. Procjenjuje se sposobnost ciljane populacije i drugih relevantnih dionika za sudjelovanje u programu.	☐	☐	☐	☐		
2.2 Procjena unutarnjih kapaciteta: Procjenjuju se unutarnja sredstva i kapaciteti (npr. ljudski resursi, tehnološka i financijska sredstva). Procjena uzima u obzir njihovu trenutnu dostupnost kao i moguću dostupnost u budućnosti.	☐	☐	☐	☐		

Pogledajte kompletan popis osnovnih i stručnih standarda u EMCDDA priručniku prilikom provedbe samo-preispitivanja, vidi: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

3. faza projekta: Formulacija programa

Formulacija programa definira sadržaj i strukturu programa i osigurava potreban temelj za ciljano, detaljno, suvislo i realno planiranje. Na temelju procjene potreba ciljane populacije i raspoloživih sredstava, potrebno je jasno definirati temeljne elemente programa. Cilj ovih standarda je potaknuti promjenu u profesionalnoj kulturi prema sustavnijem i na dokazima temeljenom pristupu rada na prevenciji zlouporabe droga.

3.1 Definiranje ciljane populacije: Dobro definirana ciljana populacija osigurava usmjeravanje intervencije na prave osobe. Ciljana populacija se može sastojati od pojedinaca, grupa, domaćinstava, organizacija, zajednica, okolina i / ili drugih jedinica, sve dok ih je lako i jednostavno jasno definirati. Neki programi bi trebali razlikovati krajnju ciljanu populaciju (npr. mladi ljudi izloženi riziku od droga) od posredne ciljane populacije (npr. roditelji, nastavnici, vršnjaci tih mladih ljudi). Definicija bi trebala biti specifična i prikladna opsegu programa. Na primjer, važno je razmotriti da li se ciljanoj populaciji može pristupiti u okviru aktivnosti samog programa.

3.2 Korištenje teorijskog modela: Teorijski model je skup međusobno povezanih pretpostavki koje objašnjavaju kako i zašto je vjerojatno da će intervencija donijeti rezultate u ciljnoj populaciji. Koristeći teorijski model pogodan za određeni kontekst programa povećava se vjerojatnost da će program uspješno ostvariti svoje ciljeve. Ona pomaže u otkrivanju relevantnih posrednika ponašanja povezanih s drogom (kao što su namjere i uvjerenja koja utječu na uporabu droga) i odrediti ostvarive ciljeve i zadatke. Sve se intervencije trebaju temeljiti na čvrstim teoretskim modelima, posebno ukoliko su na novo razvijeni.

3.3 Definiranje ciljeva, namjena i svrhe: Bez jasno postavljenih ciljeva, namjena i svrhe postoji ozbiljan rizik od obavljanja zadataka vezanih uz prevenciju droga za svoju vlastitu korist, umjesto u korist ciljane populacije. Standardi koriste strukturu koja se sastoji od tri razine međusobno povezanih ciljeva, namjena i svrhe. Ciljevi opisuju dugoročni smjer programa, opću ideju, svrhu ili namjenu. Oni mogu ili ne moraju biti ostvarivi u okviru pojedine intervencije, ali pružaju strateške smjernice aktivnosti. Namjene predstavljaju jasne izjave o ishodima programa za sudionike (u smislu promjene ponašanja) po završetku intervencije. Svrha opisuje neposredne ili posredne promjena ponašanja sudionika koje je neophodno za postizanje konačnog cilja. Konačno, operativni ciljevi opisuju aktivnosti koje su potrebne za postizanje namjena i svrhe.

Stranica 120 u priručniku na engleskom jeziku sadrži sliku koja ilustrira vezu između ciljeva, namjena i svrhe te pruža dodatne informacije o razlici između specifičnih ciljeva (s naglaskom na promjenu ponašanja) i operativnih ciljeva (s naglaskom na aktivnosti).

3.4 Definiranje okoline: Okolina je društveno i / ili fizičko okruženje u kojem se intervencija odvija, kao što su obitelj, škola, radno mjesto, noćni klub, zajednica ili društvo. Procjena potreba može pokazati relevantnost jedne ili više okolina, međutim, praktična razmatranja (npr. jednostavnost pristupa, neophodna suradnja). Jasno definiranje okoline je bitno, kako bi se omogućilo razumijevanje gdje i kako je intervencija provedena.

3.5 Pozivanje na dokaze učinkovitosti: Prilikom planiranja rada na prevenciji zlouporabe droga, važno je biti svjestan i iskoristiti postojeće znanje o 'onome što je korisno' u prevenciji droga. Potrebno je konzultirati postojeće znanstvene dokaze o učinkovitoj prevenciji zlouporabe droga te istaknuti rezultate relevantne za program. Znanstveni dokazi relevantni za kontekst pojedinog programa moraju biti integrirani s profesionalnim iskustvom praktičara koji ga provodi. Ukoliko znanstveni dokazi o učinkovitosti nisu dostupni, moguće je opisati profesionalno iskustvo i stručnost dionika. Međutim, ograničenja tih oblika znanja u odnosu na jake dokaze dobivene istraživanjem treba pažljivo razmotriti (npr. sposobnost generaliziranja).

3.6 Utvrđivanje vremenskog okvira: Realan vremenski okvir bitan je pri planiranju i provedbi programa, kako bi djelatnici mogli ciljano koordinirati svoje napore. Navedeno ilustrira planirani raspored aktivnosti i važeći rokovi. Vremenski okvir se može ažurirati tijekom provedbe programa kako bi odražavao stvarnu situaciju.

3. Formulacija programa

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
3.1 Definiranje ciljne populacije: Ciljana populacija (e) programa je (su) opisana (e). Moguće je pristupiti odabranoj(im) ciljanoj(im) populaciji (ama).	☐	☐	☐	☐		
3.2 Korištenje teorijskog modela: Program se temelji na teorijskom modelu zasnovanom na dokazima koji omogućuje razumijevanje specifičnih potreba povezanih s drogom i pokazuje kako se ponašanje ciljne populacije može mijenjati.	☐	☐	☐	☐		
3.3 Definiranje ciljeva i namjera: Jasno je što se 'sprječava' (npr. koja vrsta uporabe droga?). Programski ciljevi i namjere su jasni, logično povezani i informirani o identificiranim potrebama. Oni su i etički 'korisni' za ciljanu populaciju. Ciljevi i smjernice su određeni i realni.	☐	☐	☐	☐		

3. Formulacija programa (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
3.4 Definiranje okoline: Okolina (e) za provedbu aktivnosti je (su) opisana (e). Ona odgovara ciljevima i namjerama, raspoloživim sredstvima, te je vjerojatno da će proizvesti željene promjene. Definiraju se i potrebne suradnje za provedbu programa u toj okolini.	☐	☐	☐	☐		
3.5 Pozivanje na dokaze učinkovitosti:: Konzultira se znanstvena literature i / ili osnovne publikacije o pitanjima koja se odnose na program. Takve informacije su visoke kvalitete i relevantne za program. Glavni rezultati se koriste za obavješćivanje o programu.	☐	☐	☐	☐		
3.6 Utvrđivanje vremenskog okvira: Vremenski okvir programa je realan, što je jasno i koherentno ilustrirano. Vrijeme, trajanje i učestalost aktivnosti primjerene su programu.	☐	☐	☐	☐		

4. faza projekta 4: Projektiranje intervencije

Sadržaj intervencija se obično navodi u smjernicama, a ne u standardima kvalitete, budući da se odnosi na potrebe ciljane populacije, ciljeve programa, itd. Međutim, određeni formalni aspekti mogu se generalizirati. Standardi pomažu u kreiranju nove intervencije, kao i izboru i prilagodbi postojeće intervencije. Nadalje, standardi potiču na razmatranje potreba evaluacije kao dijela projektiranja intervencije.

4.1 Projektiranje za kvalitetu i učinkovitost: Nakon određivanja temelja intervencije u glavnim crtama, specificiraju se detalji. Planiranje aktivnosti koje su utemeljene na dokazima, a koje sudionici vjerojatno doživljavaju kao zanimljive i značajne čini važan aspekt u realizaciji zadanih ciljeva. Gdje je to moguće, intervencija bi trebala biti osmišljena kao logičan nastavak aktivnosti. Konzultiranje raznih izvora iz prethodno provedenih programa može pomoći kako bi se izbjeglo provođenje aktivnosti koje su se već pokazale nedjelotvornima ili onih koje imaju jatrogeeni učinak.

Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) objavio je *Međunarodne standarde o sprječavanju zlouporabe droga*. Standardi opisuju intervencije i politike koje mogu proizvesti pozitivne rezultate kod prevencije bolesti u djece, adolescenata i odraslih. Dokument je dostupan na: <http://www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html>

4.2 U slučaju odabira već postojeće intervencije: Prije razvijanja nove intervencije, treba uzeti u obzir da li odgovarajuća intervencija već možda postoji, bilo u praksi ili u nekom od priručnika. Pri odabiru postojeće intervencije treba uzeti u obzir nekoliko čimbenika, uključujući i to da li je relevantna za određene okolnosti u okviru programa i (u slučaju programa koji nisu besplatni) da li je dostupna. Prilagodba se sastoji od pažljivo planiranih promjena koje se primjenjuju na postojeću intervenciju prije provedbe kako bi se osiguralo da ona odgovara specifičnim okolnostima programa (npr. potrebama ciljane populacije), ali i za održavanje i povećanje njene učinkovitosti.

4.3 Prilagođavanje intervencije prema ciljanoj populaciji: Bez obzira na to hoće li se razvijati nova intervencija ili prilagoditi postojeća, intervencija mora biti prilagođena ciljanoj populaciji u skladu s rezultatima procjene potreba. Osnovna kompetencija osoblja je u ovom slučaju kulturna osjetljivost, tj. spremnost i sposobnost osoblja da shvate važnost (različite vrste) kulture, cijene kulturnu raznolikost, učinkovito odgovore na kulturne potrebe te da uključe kulturna razmatranja u sve aspekte rada na prevenciji zlouporabe droga. Ako se koriste postojeće intervencije, usklađivanje se može provoditi kao dio procesa prilagođavanja. Osim toga, u projektiranje intervencije potrebno je također uključiti fleksibilnost, čime se omogućuje prilagođavanje intervencije tijekom provedbe bez odstupanja od prvobitnog plana.

4.4 Ako se planiraju konačne evaluacije: Praćenje i završnu evaluaciju postupaka i ishoda također treba planirati u ovoj fazi. Evaluacija rezultata je sredstvo za procjenu jesu li ciljevi i zadaci ostvareni, dok je evaluacija postupaka sredstvo za razumijevanje na koji način su oni postignuti, ili u nekim slučajevima, nisu. Evaluacijski tim treba odlučiti o odgovarajućoj vrsti evaluacije programa i definirati evaluacijske pokazatelje u skladu s ciljevima i zadacima. Treba pojasniti kakvi će se podaci prikupljati i kako će se prikupljati (npr. podatak o vremenskoj liniji i alatima za prikupljanje podataka). Kad se planira evaluacija ishoda, potrebno je definirati plan istraživanja. Evaluacija u ovoj fazi osigurava raspoloživost svih podataka potrebnih za praćenje i konačnu evaluaciju u zadovoljavajućem obliku, kada je to potrebno.

Priručnik pruža daljnje pojedinosti o evaluacijama postupaka i ishoda, razmatranja o prikupljanju podataka i kako formulirati pokazatelje procjene i mjerila na temelju navedenih ciljeva. Vidi također standarde u 7. fazi projekta: Završne evaluacije.

Ova se faza može provoditi istovremeno s fazom upravljanja i korištenja sredstava.

4. Projektiranje intervencija

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
4.1 Projektiranje za kvalitetu i učinkovitost: Intervencija slijedi preporuke dobre prakse utemeljene na dokazima; naglašen je znanstveni pristup. Program se gradi na pozitivnim odnosima sa sudionicima priznavajući njihova iskustva i poštivajući različitosti. Definira se završetak programa.	☐	☐	☐	☐		
4.2 U slučaju odabira već postojeće intervencije: Razmatraju se prednosti i nedostaci postojećih intervencija, kao i ravnoteža između prilagodbe, vjernosti i provedivosti. Procjenjuje se koliko je intervencija prikladna za lokalne uvjete. Odabrana intervencija se pažljivo prilagođava, a promjene su jasno vidljive. Navode se autori intervencija.	☐	☐	☐	☐		

4. Projektiranje intervencije (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
4.3 Usklađivanje intervencije prema ciljanoj populaciji: Program je pogodan za specifične okolnosti programa (npr. karakteristike ciljane populacije) te, ukoliko je potrebno, prilagođen. Elementi koji se prilagođavaju uključuju: jezik, aktivnosti, poruke, vrijeme, broj sudionika.	☐	☐	☐	☐		
4.4 Ako se planiraju konačne evaluacije Evaluacija se promatra kao sastavni i važan element za osiguravanje kvalitete programa. Određuje se kakva je evaluacija najprikladnija za intervenciju, a planira se takva evaluacija koja je moguća i korisna. Navode se relevantni pokazatelji evaluacije te opisuje proces prikupljanja podataka.	☐	☐	☐	☐		

5. faza projekta: Upravljanje i mobilizacija sredstava

Program prevencije zlouporabe droga sastoji se ne samo od stvarne intervencije, on također zahtijeva dobar projektni menadžment i detaljno planiranje kako bi se osigurala njegova izvedivost. Menadžerske, organizacijske i praktične aspekte također treba razmotriti istovremeno s projektiranjem intervencije. Kako bi započeli s provedbom, dostupna sredstva se moraju aktivirati i pristupiti novim sredstvima prema potrebi. Priručnici za projektni menadžment pružaju detaljne informacije o tome kako planirati i upravljati projektima. Međutim, zajedno s 3. fazom projekta: Formulacija programa, ovi standardi ističu neke od glavnih razmatranja vezano uz rad na prevenciji zlouporabe droga.

5.1 Planiranje programa - ilustracija projektnog plana: namjenska procedura osigurava sustavno planiranje i provedbu. Pisani plan projekta bilježi sve zadatke i postupke koji su potrebni za uspješnu provedbu programa. Projektni plan vodi implementaciju pružajući zajednički okvir za sve članove tima/osoblje. U kasnijim fazama projekta, konzultira se projektni plan kako bi se ocijenilo da li se program provodi onako kako smo zamislili i da li su potrebne bilo kakve prilagodbe.

Projektni plan također treba ilustrirati i spojiti glavne komponente programa, kao što su potrebe ciljane populacije, ciljevi i zadaci, teorijski model, indikatori evaluacije i mjerila, aktivnosti i rezultati. To se može učiniti pomoću logičkog modela. EMCDDA-ov Savjetnik za prevenciju i evaluaciju (PERK) uključuje mnoge primjere kako formulirati i koristiti logičke modele, a dostupan je na: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/perk>

5.2 Planiranje financijskih potreba: Financijske potrebe (troškovi) i kapaciteti (proračun) programa odlučni su za postavljanje potrebnih i dostupnih resursa u kontekst. Troškovi ne smiju premašiti proračun koji je (ili će biti) dostupan za program. Ako je potrebno više sredstava nego je dostupno, financijski plan pojašnjava koja bi dodatna sredstva mogla biti potrebna i kako će se plan projekta možda morati mijenjati.

5.3 Osnivanje tima: Tim se sastoji od ljudi koji rade na programu (npr. upravljanje, provedba, evaluacija programa). Osoblje (uključujući i volontere) treba odabrati u skladu sa zakonskim zahtjevima i potrebama programa. Uloge i odgovornosti trebaju biti raspoređene u skladu s tim, uz garanciju da su svi potrebni zadaci dodijeljeni i provode ih najodgovornije osobe (tj. one s odgovarajućim kvalifikacijama i / ili iskustvom). Ovu komponentu treba promatrati zajedno s komponentom C: Obuka osoblja.

5.4 Novačenje i zadržavanje sudionika: Novačenje se odnosi na proces odabira podobnih pojedinaca iz ciljane populacije, informiranje o programu, pozivanje na sudjelovanje, upisivanje, te osiguravanje da će započeti s intervencijom (npr. sudjelovati na prvom sastanku). Sudionici trebaju biti regrutirani iz definirane ciljane populacije na metodološki ispravan i etički način. Zadržavanje se odnosi na proces osiguranja da će svi sudionici ostati u intervenciji sve dok ona ne završi i / ili sve dok ciljevi ne budu postignuti (ovisno o tome što je prikladnije). To je posebno važno za programe za koje je potrebno angažirati više sudionika u dužem vremenskom periodu. Prepreke za sudjelovanje treba identificirati i ukloniti kako bi se osiguralo da sudionici mogu sudjelovati u programu i završiti ga.

5.5 Priprema programskih materijala: Materijale koji su potrebni za provedbu programa treba uzeti u razmatranje, uključujući materijale za intervenciju (tamo gdje je to prikladno), instrumente za praćenje i evaluaciju, tehničku opremu, fizički okoliš (npr. objekte), itd. To omogućava dovršenje financijskog plana, te poduzimanje svih mjera potrebnih za osiguranje potrebnih materijala. Ako se koriste materijali za intervenciju (npr. priručnici, filmovi, web stranice), oni bi trebali biti visoke kvalitete i pogodni za korisnike kojima su namijenjeni.

5.6 Izrada opisa programa: Pisani opis programa osigurava jasan pregled programa. On se izrađuje kako bi zainteresirani dionici (npr. ciljana populacija, financijeri, drugi zainteresirani profesionalci) mogli dobiti informacije o programu prije njegovog početka i / ili dok je u tijeku. Intervencije i njihove aktivnosti trebaju biti detaljno opisane, iako će količina detalja ovisiti o opsegu programa i vjerojatnim čitateljima. Ako se opis koristi prilikom novačenja sudionika, poseban naglasak treba staviti na potencijalne rizike i koristi za sudionike. Opis programa se razlikuje od plana projekta (koji je interni alat za vođenje provedbe programa) i od konačnog izvješća (koje daje sažetak programa nakon njegovog završetka).

Ova faza se može provoditi istovremeno s projektiranjem intervencije.

5. Upravljanje i mobilizacija sredstava

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
5.1 Planiranje programa - Ilustracija projektnog plana: Izdvaja se vrijeme za sustavno planiranje programa. Pisani plan projekta sadrži glavne programske elemente i postupke. Izrađeni su i alternativni planovi.	☐	☐	☐	☐		
5.2 Planiranje financijskih potreba: Dana je jasna i realna procjena troškova programa. Navedeni proračun je dostupan i primjeren programu. Troškovi i dostupni proračun su povezani. Financijsko upravljanje vrši se u skladu sa zakonskim propisima.	☐	☐	☐	☐		
5.3 Osnivanje tima: Određuje se osoblje potrebno za uspješno provođenje koje je (vjerojatno) dostupno (npr. uloga, broj zaposlenih). Osnivanje programskog tima usklađeno je s programom. Definira se odabir osoblja i upravljanje postupcima.	☐	☐	☐	☐		

5. Upravljanje i mobilizacija sredstava (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Ispunjeno	Djelomično	Ispunjeno	Bilješke o trenutnoj situaciji	Akcije koje treba poduzeti
5.4 Zapošljavanje i zadržavanje sudionika: Jasan je način na koji su sudionici uzeti iz ciljane populacije, i koji mehanizmi se koriste za novačenje. Poduzete su posebne mjere kako bi se maksimalno povećalo novačenje i zadržavanje sudionika.	☐	☐	☐		
5.5 Priprema programskih materijala: Navode se materijali potrebni za provedbu programa. Ako se koriste materijali za intervencije (npr. priručnici), informacije koje se u njemu nalaze su činjenične i visoke kvalitete	☐	☐	☐		
5.6 Izrada opisa programa: Postoji pisani, jasan opis programa, koji je (barem djelomično) dostupan relevantnim skupinama (npr. sudionicima). On ocrta glavne elemente programa, posebno njegov mogući utjecaj na sudionike.	☐	☐	☐		

6. faza projekta: Provedba i praćenje

U ovoj se fazi ranije razvijeni planovi provode u praksu. Posebno pitanje u ovom trenutku je održavanje ravnoteže između vjernosti (tj. postupanje prema planu projekta) i fleksibilnosti (tj. reakcije u slučaju pojave novih situacija). Komponente opisuju kako se ta ravnoteža može postići postavljanjem pitanja o kvaliteti i napretku tijekom provedbe, te kontroliranim modifikacijama za poboljšanje programa.

6.1 U slučaju provedbe pilot intervencije: U nekim slučajevima, primjerice ako je nova ili je treba prebaciti iz lokalne u nacionalnu provedbu, intervenciju treba prvo ispitati provođenjem u manjem opsegu. To pomaže u otkrivanju potencijalnih praktičnih pitanja i drugih slabosti koje se nisu pojavile tijekom planiranja, a što može biti vrlo skupo za rješavanje jednom kad je provedba već u tijeku. Pilot intervencije (ili pilot studija) je mali postupak prosudbe intervencije prije njene pune primjene (npr. s manjim brojem sudionika, na samo jednom ili dva mjesta). Tijekom pilot intervencije, podaci o procesu i (ograničeno) ishodima se prikupljaju i koriste se za obavljanje evaluacije manjih razmjera. Koristeći otkrića iz pilot projekta, oni koji projekt razvijaju mogu napraviti konačne i jeftine prilagodbe na intervenciju prije same provedbe.

6.2 Provedba intervencije: Nakon što imamo dovoljno dokaza koji pokazuju da će određena intervencija za sprečavanje zlouporabe droga biti učinkovita, izvediva i etička, intervencija se provodi kao što je navedeno u projektnom planu. Međutim, to ne znači da se plana projekta mora strogo pridržavati ako postoji očigledna potreba za izmjenama. Da bi se olakšala kasnija evaluacija i izvješćivanje o programu, provedbu je potrebno dokumentirati u detalje, uključujući neočekivane događaje, odstupanja i neuspjehe.

6.3 Praćenje provedbe: Dok se program provodi, podaci o ishodima i procesu se periodički prikupljaju i analiziraju, npr. s obzirom na važnost koju intervencija ima za sudionike, vjernost planu projekta, kao i učinkovitost. Stvarna provedba intervencije i drugih aspekata programa uspoređuje se prema onome što je navedeno u projektnom planu. Redovite kontrole napredovanja programa također pomažu utvrditi da li postoji potreba za mijenjanjem izvornog plana. Praćenje osigurava visoku kvalitetu provedbe, ali također omogućuje poboljšanje prevencije identificiranjem i odgovaranjem na promijenjene ili dodatne uvjete prije nego što oni počnu predstavljati prijetnju za uspjeh programa.

6.4 Prilagođavanje provedbe: Provedba treba biti fleksibilna tako da može odgovoriti na probleme koji se javljaju, mijenjati prioritete, itd. Gdje je to potrebno i moguće, provedbu programa treba prilagoditi u skladu s rezultatima iz izvještaja o praćenju. Međutim, promjene moraju biti minimalne i opravdane, a u obzir se mora uzeti i njihov potencijalni negativni utjecaj na program. Prema tome, ako se rade promjene, one moraju biti dokumentirane i evaluirane tako da bude razumljivo kakav su učinak imale na sudionike i na uspjeh programa.

6. Provedba i praćenje

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
6.1 U slučaju provedbe pilot intervencije: Pilot intervencija se provodi ako je potrebno. Treba je uzeti u obzir, primjerice, prilikom provedbe nove ili jako prilagođene intervencije, ili ako su programi namijenjeni za široku upotrebu. Rezultati pilot evaluacije koriste se za informiranje i poboljšanje pravilne provedbe intervencije.	☐	☐	☐	☐		
6.2 Provedba programa: Program se provodi u skladu s pisanim projektnim planom. Provedba se adekvatno dokumentira, uključujući detalje o neuspjelim akcijama i odstupanjima od prvotnog plana.	☐	☐	☐	☐		

6. Provedba i praćenje (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
6.3 Praćenje provedbe: Praćenje čini integralni dio faze provedbe. Podaci o ishodima i postupcima prikupljeni su tijekom provedbe i sustavno pregledavaju. Projektni plan, sredstva, itd. također se pregledavaju. Svrha praćenja je utvrditi da li će program biti uspješan i identificirati sve neophodne prilagodbe.	☐	☐	☐	☐		
6.4 Prilagođavanje provedbe: Fleksibilnost je moguća ako je potrebna za uspješnu provedbu. Provedba se podešava u skladu s rezultatima praćenja, gdje je to moguće. Pitanja i problemi rješavaju se na način koji je prikladan za program. Prilagodbe se moraju opravdati, a razlozi za prilagodbe dokumentirati.	☐	☐	☐	☐		

7. faza projekta: Konačne evaluacije

Nakon što je intervencija završena, konačne evaluacije ocjenjuju njene rezultate i / ili proces izvršenja intervencije i provedbe programa. Ukratko, evaluacija ishoda usredotočuje se na promjenu ponašanja sudionika (npr. smanjenu uporabu droga), dok se evaluacija postupaka usredotočuje na rezultate aktivnosti (npr. broj sastanaka, broj kontaktiranih sudionika). Standardi u ovoj projektnoj fazi moraju biti vidljivi u odnosu na komponentu 4.4. ako se planiraju konačne ocjene, čime se također naglašava koje su pripreme potrebne kako bi se osiguralo prikupljanje relevantnih podataka tijekom provedbe.

Prema komponenti 4.4, ako se planira konačna evaluacija, priručnik sadrži kratki uvod u postupke i ishod evaluacije, kao što je koncipirano u standardima, a pokazuje kako se određeni ciljevi i svrhe mogu formulirati i prevesti u indikatore evaluacije i mjera.

EMCDDA je objavila Smjernice za evaluaciju prevencije zlouporabe droga (dopunjene 2012.), koje sadrže korisne primjere za planiranje i izvještavanje o različitim aspektima evaluacije. One se mogu naći na http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention_update

7.1 Ako se provodi evaluacija ishoda: U sklopu evaluacije ishoda, podaci o ishodima se sustavno prikupljaju i analiziraju kako bi se ocijenilo koliko je intervencija bila učinkovita. Svi rezultati trebaju biti evidentirani na način definiran u fazi planiranja (tj. u skladu s definiranim pokazateljima evaluacije). Ovisno o opsegu programa i planu istraživanja, potrebno je provesti statističke analize kako bi se utvrdila učinkovitost intervencije u ostvarenju postavljenih ciljeva. Gdje je to moguće, uzročno pripoćenje o učinkovitosti intervencije sažima rezultate evaluacije ishoda.

7.2 Ako se provodi evaluacija postupak: Proces evaluacije dokumentira sve što se događalo tijekom provedbe programa. Štoviše, ona analizira kvalitetu i korisnost programa s obzirom na njegov doseg i pokrivenost, prihvaćanje od strane sudionika intervencije, vjernost provedbe i korištenje izvora. Rezultati evaluacije postupaka pomažu objašnjavanju evaluacije ishoda i razumijevanju načina na koji se program može u budućnosti poboljšati.

Rezultati evaluacije ishoda i evaluacije postupaka moraju se tumačiti zajedno kako bi se uspješnost programa u potpunosti razumio. Ove će informacije biti korištene u završnoj 8. fazi projekta: Širenje i poboljšanja.

7. Konačne evaluacije

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno Djelomično ispunjeno Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
7.1 Ako se provodi evaluacija ishoda: Veličina uzorka na kojem se zasniva evaluacija ishoda je zadana i prikladna je za analizu podataka. Provodi se odgovarajuća analiza podataka, koja uključuje sve sudionike. Svi rezultati se iskazuju u mjerljivim terminima. Moguća pristranost i alternativna objašnjenja dobivenih rezultata se razmatraju. Procjenjuje se uspjeh programa.	☐ ☐ ☐ ☐	☐		
7.2 Ako se provodi evaluacija postupaka: Provedba programa se dokumentira i objašnjava. Ocjenjuju se sljedeći aspekti: uključenost ciljane populacije; aktivnosti; provedba programa, korištenje financijskih, ljudskih i materijalnih resursa.	☐ ☐ ☐ ☐	☐		

8. faza projekta: Širenje i unaprjeđenje

U završnoj fazi projekta, budućnost programa je od velike važnosti: da li program treba nastaviti, a ako da, kako? Širenje informacija o programu može pomoći promoviranju njegovog nastavka, ali također omogućava drugima da uče iz iskustva stečenog prilikom provedbe programa.

8.1 Određivanje da li program treba biti održiv: U idealnom slučaju, kvalitetan program prevencije zlouporabe droga može se nastaviti i nakon prve provedbe i / ili nakon prestanka vanjskog financiranja. Koristeći empirijske dokaze koji su stvoreni kroz praćenje i konačne evaluacije (ovisno o tome koji su podaci dostupni), moguće je odlučiti je li program vrijedno nastaviti. Ako se utvrdi da program treba biti održiv, potrebno je odrediti i provoditi odgovarajuće korake i follow-up aktivnosti.

8.2 Širenje informacija o programu: Širenje informacija može koristiti programu na mnoge načine, primjerice dobivanjem podrške od relevantnih dionika za njegov nastavak ili poboljšanjem programa putem povratnih informacija. One se također dodaju bazi dokaza u polju prevencije droga, na taj se način pridonosi budućoj politici za prevenciju zlouporabe droga, njenoj praksi i istraživanju. Kako bi i drugi pružatelji usluga u području droga dobili priliku za ponavljanje intervencija, materijali o intervenciji i drugi relevantni podaci (npr. informacije o troškovima) također bi trebali biti dostupni u što više detalja (ovisno o autorskim zahtjevima i sl.).

8.3 Ako se izrađuje konačno izvješće: Završno izvješće je primjer načina na koji se proizvod diseminira. Ono može biti izrađeno kao zapis o provedbi, kao dio sporazuma o financiranju, ili i jednostavno za obavješćavanje drugih o programu. Konačno izvješće najčešće predstavlja sažetak dokumentacije nastale tijekom ranijih faza projekta. Ono opisuje opseg i aktivnosti programa i, gdje je to moguće, rezultate konačnih procjena. Budući da završno izvješće nije uvijek potrebno i druga sredstva za širenje informacija mogu više odgovarati (npr., usmena prezentacija), ova komponenta je relevantna samo u slučaju kad je sastavljeno završno izvješće.

Ova faza može predstavljati početak novog ciklusa projekta čiji je cilj poboljšanje i daljnji razvoj postojećeg programa.

8. Širenje i unaprjeđenje

Osnovni standardi (sažetak)	Neispunjeno	Djelomično ispunjeno	Ispunjeno	Neprimjenjivo	Bilješke o trenutnom položaju	Akcije koje treba poduzeti
8.1 Određivanje održivosti programa: Određuje se treba li se program nastaviti na temelju dokaza dobivenih praćenjem i / ili konačnom ocjenom. Navedene su mogućnosti za nastavak programa. Lekcije naučene iz njegove provedbe koriste se za informiranje o budućim aktivnostima.	☐	☐	☐	☐		
8.2 Širenje informacija o programu: Informacije o programu se proširuju na relevantnu ciljnu publiku u odgovarajućem obliku. Kako bi pomogle umnožavanju, pojedinci o iskustvima provedbe i njenim nenamjernim ishodima se također uključuju. Pravni aspekti izvještavanja o programu se također uzimaju u obzir (npr. prava umnožavanja).	☐	☐	☐	☐		
8.3 Ako se izrađuje konačno izvješće: Konačno izvješće dokumentira sve glavne elemente planiranja, provedbe, i (ako je moguće) ocjenjivanja programa na jasan, logičan i jednostavan način.	☐	☐	☐	☐		

Samo-preispitivanje: akcijski plan

Ovaj sažetak pruža mogućnost sažimanja glavnih zaključaka postupka samo-preispitivanja i glavnih akcija koje bi trebalo poduzeti za poboljšanje trenutnih aktivnosti. Za budući rad, važno je zabilježiti kada se preispitivanje izvršilo i tko je u to bio uključen (to može biti jedna osoba ili, primjerice, programski tim). Datum sljedeće revizije također bi trebao bit naveden i označen u uredskom kalendaru. Iako bi se standardi trebali odnositi na svakodnevnu praksu, preispitivanje i dokumentiranje, udovoljavanje standardima obično su rjeđe i izvanredne aktivnosti. Ipak, preispitivanje popisa aktivnosti preporuča se provoditi u odgovarajućim vremenskim razmacima kako bi se mogao pratiti napredak i jačati motivacije za poboljšanje kada je to potrebno.

Sažetak glavnih nalaza i akcija koji su proizašle iz postupka samo-preispitivanja

Datum pregleda:

Pregledao:

Datum sljedećeg
pregleda:

Dodatna literatura

EMCDDA Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (1998), *Smjernice za evaluaciju prevencije droga: priručnik za kreatore planova i evaluatore*, Luxembourg, Ured za izdavaštvo Europske unije.

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention>

EMCDDA Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (2010), *Savjetnik za prevenciju i evaluaciju (PERK). Priručnik za profesionalce*. Ured za izdavaštvo Europske unije. Luxembourg.

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/perk>

EMCDDA Europski centar za praćenje droge i ovisnost o drogama (2011), *Europski standardi kvalitete prevencije droga: priručnik za profesionalce*, EMCDDA priručnici 7. Luxembourg, Ured za izdavaštvo Europske unije.

www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards

EMCDDA Europski centar za praćenje droge i ovisnost o drogama – portal dobre prakse

<http://www.emcdda.europa.eu/best-practice>

UNODC, Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (2013), *Međunarodni standardi prevencije uporabe droga*, Beč, Ujedinjeni narodi.

Pravne napomene

Ova publikacija Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) zaštićena je autorskim pravom. EMCDDA ne prihvaća odgovornost za eventualne posljedice nastale uporabom podataka sadržanih u ovom dokumentu. Sadržaj publikacije ne predstavlja nužno službena mišljenja partnera EMCDDA-a, država članica EU niti bilo koje druge institucije ili agencije Europske unije. Dodatne informacije o Europskoj uniji dostupne su na Internetu. Može im se pristupiti putem servera <http://europa.eu>.

© Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA), 2013

Praça Europa 1, Cais do Sodré, 1249-289 Lisabon, Portugal

Tel. +351 211210200 • www.emcdda.europa.eu

Publikacija je dostupna na bosanskom, engleskom, hrvatskom, albanskom, srpskom i turskom jeziku. Originalni jezik – engleski. Publikaciju na hrvatski jezik preveo je ELC „English Language Centre”. Prijevod je odobrio Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske.

Katalogizacija podataka

Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama

Europski standardi za kvalitetnu prevenciju ovisnosti: brzi vodič

Luxembourg, Ured za izdavaštvo Europske unije.

2013 — 37 str. — 21 x 29.7 cm

ISBN: 978-92-9168-666-7

doi: 10.2810.17162

TD-01-13-424-HR-N